THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.

אידישע וואָרט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—62 213
Winnipeg — Manitoba

פאַרוואָס אַריינלאָזן פאַרמערס?

די טויערן פון קאַנאַדע זיינען איצט פעסט פאַרמאַכט קעגן אימיגראַנטן. און ווי דער אימיגראַציע מיניסטער, מר. גאַרדאַן, דערקלערט, וועלן די טויערן ווייטער פאַרבלייבן פאַרמאַכט. ביז "די קאַנאַדער איינוואוינער וועלן אַלע זיין באַזאָרגט מיט באַשעפטיקונג". און אַזוי ווי די ג א נ צ ע באַפעלקערונג קאָן קיינמאָל נים זיין באַזאָרגט מיט באַשעפטיקונג, — אַר־בעסלאָזיקייט איז דאָ אפילו אין די בעסטע יאָרן, און מוז זיין, צו האַלטן אַן אַרבעטער רעזערוו פאַר דער אינדוסטריע, — מיינט עס, אַז קאַנאַדע דאַרף שוין אויף אייביק פאַרבלייבן פאַרמאַכט פאַר אימיגראַנטן, אויב מר. גאַרדאַנס פּאָליטיק זאָל פאַרבלייבן אין קראַפט.

אָבער אפילו מר. גאַרדאַן, מיט זיין גאַנצער שטרייַנגקייט צו אימי־גראַנטן, מאַכט איין אויסנאַם: אימיגראַנטן מיט מיטלען, וואָס ווילן זיך באַזעצן אויפ'ן לאַנד, וועלן אפילו איצט. אין דער שווערער צייט פון קרי־זיס, ווייטער אריינגעלאָזן ווערן.

און עס שטעלט זיך די פראַגע: אויב מר. גאַרדאַן איז באמת איבער־צייגט, אַז אימיגראַנטן פאַרכאַפּן די באַשעפטיקונגען פון די הינע איינ־וואוינער, טאָ פאַרוואָס האָט ער אַן אנדער מאָס פאַר די פאַרמערס?

עס איז געווען אמאָל א צייט, ווען בלויז שטאָטיקע אַרבעטער האָבן מורא געהאַט פאַר דעם אימיגראַנטס קאָנקורענץ (נאָך אונדער מיינונג א פאַלשע מורא). פאַר פאַרמערס איז געווען אַלציינס: פון קיין מניעה פאַר א מאַרק פאַר זייער תבואה האָט מען נים געוואוסט. היינט אָבער ליידעט דער פאַרמער הויפּטזעכלאַך צוליב אַן איבערפּראָדוקציע און א מאַנגל אין מאַרק. — און יעדער נייער פאַרמער איז פאַר אים א נייער קאָנקורענט.

דער אימיגראַציע מיניסטער זוכט צו באַשיצן דעם שטאָטיקן אַרבע־טער קעגן דער קאָנקורענץ פונ'ם אימיגראַנט. אָבער דער פאַרמער מאַכט איצט דורך זיין קיין בעסערע צייט ווי דער שטאָטיקער אַרבעטער. פאַרוואָס זשע באַשיצט אים נים דער מיניסטער אויף דעם זעלבן אופן?

דער אמת איז דאָך, אַז קאַנאַדע נייטיקט זיך אמווייניקסטנס איצט אין אַן אויסברייטערונג פון איר אַנטוויקלונג, ווען זי האָט אַזוי אויך נים וואוהין אהינצוטאָן זיך מיט איר תביאה. אין וואָס דאָס לאַנד נייטיקט זיך, איז אין א לאַקאַל מאַרק פאַר דער תביאה, — אין א וואוקס פון דער שטאָ־טיקער באַפעלקערונג.

אין די איצטיקע אַרבעסלאָזיקייט אין לאַנד האָט בשום אופן נים קיין שייכות צו אימיגראַציע. — לענדער וואָס האָבן נים קיין אימיגראַציע ליידן א סך מער פון דער אַרבעסלאָזיקייט, ווי קאַנאַדע. א דאיה: אויב אין קאַנאַדע זיינען ביי היינטיקן טאָג 200 טויזנט אַרבעסלאָזע, זיינען בלויז פאַר די לעצטע פינף אריינגעקומען אין לאַנד דריי־פערטל מיליאָן אימיג־ראַנטן. דאָס מיינט, אַז די אימיגראַנטן האָבן קיינעם נים אַרויסגעשטויסן, נאָר זיי זיינען אַבסאָרבירט געוואָרן אינ'ם קאָנאַמישן לעבן פונ'ם לאַנד.

די וואָס קריכן אויף די גלאַטע ווענט

די ציוניסטן־רעוויזיאָניסטן, מיט וולאַדימיר זשאַבאָטינסקי אין דער שפּיץ, האָבן זיך אַלעמאָל אויסגעצייכנט מיט זייער פעאיקייט צו מאַכן א סך טומל. אפילו ווען זיי זיינען געווען בלויז א קליינע גרופּקע פון פירער, אינגאַנצן אָן געפירטע, עמלאָכע געגעראַלן אָן אַן ארמיי, האָבן זיך זייערע שטימען געהערט העכער, ווי וועמעס ס'איז אַנדערש אין די רייען פון די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציעס. און איצט, ווען א דאַנק די ציוניסטישע דורכ־פאַלן האָבן זיי צוגעקראָגן א אַנטיקראַנטן אויסגערשאַפן, איז שוין פון נאָך קיין גלייכן ניטאָ. — זיי באַטראַכטן זיך אפנים נים אַנדערש, ווי די איינצי־קע פאַרשייער נים נאָר פונ'ם נאַנצן אידישן פאָלק.

זיי, די רעוויזיאָניסטן, באַקעמפן דר. ווייצמאַנס פירערשאַפט און זיי־נע מעמאָרן, — אוואַדע זיינען זיי צו דעם באַרעכטיקט. אַנדערע ציוניסטישע גרופּעס, און אפילו א סך פון זיין איגענער פאַרטיי, זעצן אויס קעגן דר. ח. ווייצמאַנס מעמאָרן. אָבער די רעוויזיאָניסטן ווילן נים אַנדערש, אַז זאָלן אַנערקענט ווערן ווי די פירער פונ'ם ציוניזם, און עס זעט זיי קאָנסיק אויס, אַז זיי זיינען באַרעכטיקט צו דעם. רעוויזיאָניסטן גייען אַזוי ווייט, ווי ס'איז דער פאַל מיט די פאַלעסטינער רעוויזיאָניסטן, — אַז זיי פאַרלאַנגען פון זיי־ער איינענער עקזקוטיווע זי זאָל איינגאַרירן די באַשלוסן פון ציוניסטישן אקציאָנס קאָמיטעט און אַלץ פאַרופן דעם ציוניסטישן קאָנגרעס, וועלכן דער אקציאָנס קאָמיטעט האָט באַשלאָסן אָפּצוזאָגן.

די רעוויזיאָניסטן האָבן לעצטנס געוואונען א שטיקל אָנהייַנגערשאַפט צווישן די וואָס זיינען אַנטוויש געוואָרן מיט דער ביז־איצטיקער ציוניסטי־שער פּאָליטיק. זיי זיינען באַזונדערס שטאָלץ מיט זייערע געוויינסן אין די לעצטע וואָכן צו דער אסיפה הנבחרים אין ארץ־ישראל.

אָבער אפילו אין ארץ־ישראל, וואו די רעוויזיאָניסטן זיינען שטאַרקער ווי וואו ס'איז אַנדערש, האָבן זיי געצייגן בלויז אַן ערך פון צוואַנציק פּראָ־צענט פון אַלע שטימען. און די אַרבעטער פאַרטיי, וואָס באַקעמפט באַזונ־דערס די רעוויזיאָניסטן, האָבן נאָך איצט נעקראָגן צוויי מאָל אַזוי פיל שטי־מען. מיט וואָס פאַר א רעכט זשע קאָנען די רעוויזיאָניסטן ריידן אין נאָמען פון אידישן פאָלק אָדער פון די ציוניסטן, אָדער אפילו אין נאָמען פונ'ם ארץ־ישראל'דיקן אידנטום?

און ווער וואָלט געקומען צו א ציוניסטישן קאָנגרעס פאַררופן פון די רעוויזיאָניסטן?

די רעוויזיאָניסטן אַליין, זעט אויס, נעמען זיך זייער און זייער ערנסט. אָבער אַנדערע זעען ווי זיי קריכן אויף די גלאַטע ווענט . . .

פראַנקרייך דערפילט דעם קריזיס

פון אַלע אייראָפּייאישע און אַמעריקאַנער לענדער איז פראַנקרייך כיי איצט געווען דאָס איינציקע לאַנד, וואָס האָט פאַקטיש נים געפילט דעם קריזיס. די פאַרדינסטן פון דער באַפעלקערונג זיינען טאַקע געפאַלן, אָבער צו קיין אַרבעטסלאָזיקייט איז עס נים דערגאַנגען.

דאָס איז אין א גרויסער מאָס געווען וואַרשיינלאַך א דאַנק דעם, וואָס פראַנקרייך האָט פון נאָך דער מלחמה אָן גענוגיטקע זיך אין אַרבעטער פון אויסלאַנד. כדי צו קאָנען אַנטרייבן אירע אינדוסטריעס אין טאָן די נאָך־מלחמה'דיקע אויפבויי אַרבעט. — פראַנקרייך איינגעגעבן אַ גרויסע מאָס פון לעבנס אין די אַרבעטער. אין די פאַרלוסטן פון לעבנס אין דער מלחמה האָט מען געמוזט אָפּמאַכן מיט אימיגראַנטן אַרבעטער. איז די לאַנגע לעצטנס געוואָרן ערגער, האָט מען באַשרייַנקט דעם אימיגראַנטן פון אַרבעטער.

אָבער קיין לאַנד קאָן זיך נים פאַרזיכערן קעגן עקאָנאָמישע באַדינגונ־גען פון א וועלט באַראַקטער. פראַנקרייך הויבט שוין אויך אָן פילן דעם טעם פונ'ם קריזיס. דער רעגירונגס בודזשעט ליידעט פון א גרויסן דעפיציט. די באַפעלקערונג פאַרלירט איר קויף־קראַפט. און — עס הויבט זיך אָן די אַר־בעסלאָזיקייט.

אין פראַנקרייך זיינען דאָ איצט צוויי מיליאָן אימיגראַנטן אין אַמעריקע. הויפּטזעכלאַך פון איטאַליע און פּוילן. עס איז נים אויסגע־שלאָסן, אַז זי זאָל זוכן צו באַקעמפן די אַרבעטסלאָזיקייט דורך צוריקשיקן אימיגראַנטן קאָנטראַקט אַרבעטער.

צי דאָס וועט איר העלפן, איז נאָך א גרויסע פראַגע: מיט יעדן אַרויסגעשיקטן ווערט נים בלויז ווייניקער מיט א קאַנאַדיאַנ אויף אַן אַר־בעטס פּאָזיציע, נאָר עס גייט אויך פאַרלאָרן א געבריידער פון פראַדוקטן, — און דער קריזיס איז דאָך הויפּטזאַכלאַך א פּועל־יוצא פון א מאַנגל פון קינים.

דאָס ליטווישע אידנטום קרעכצט שווער פונ'ם עקאָנאָמישן חורבן

(א בריוו פון קאָוונע)

(פּפעציעל פאַר ה. א. וו. דורך "איטאַ")

פון מ. בודניס

בערך צען יאָר האָט דער קאַמף נעדוי־ערט. טאָג־איין, טאָג אויס, אויף יעדן שריט האָבן מיר דעם קאַמף געשפּירט. מען האָט געפילט ווי סיסטעמאַטיש ווערט אַרויסגעריסן דער ביסן פון אידן. דער קאַמף איז אָבער געווען נים קיין גלייכער: פון איין זייט — די רעגירונג מיט איר מלוכה־קאַסע, געזעצגעבונג און אַדמיני־סטראַטיוון אַפּאַראַט; פון דער צווייטער זייט — א פאַראַריטעטער, נים אַרגאַני־זירטער אידישער קיבוץ. איז קיין חידוש נים, אַז די אידן האָבן אויף אַלע פראָנטן געמוזט קאַפּיטולירן, אָפּטרעטן פון אַלע פּאָזיציעס.

אַנגעהויבן האָט מען פון דעם אַדמיני־סטראַטיוון אַפּאַראַט, פון דאָס לייכטסטע: אין נאָר א קורצער צייט זיינען באַזייט מיקס געוואָרן פון זייערע שטעלעס אַלע אידן, וועלכע האָבן נעראַט א צוטריט אין דעם מלוכה אַפּאַראַט און שוין לאַנג, ווי דער מלוכה אַפּאַראַט איז "אידן־ריין".

דער ווייטערדיקער אַנגריף איז געווען קעגן די אידישע קרעמער, דער רוב מנין ובנין פון דעם ליטווישן אידנטום.

מיט די רעסורסן פון דער מלוכה קאַ־סע האָט מען אָנגעהויבן גרינדן קריסט־לאַכע געבריוך קאָאָפּעראַטיוון, וועלכע מען האָט, אָחוץ מאַטעריעלע שטיצע, געגעבן פאַרשייעדענע פאַרלייכטערונגען לגבי דעם פּריוואַטן קרעמער און אין דער ערשטער רייע האָט מען זיי באַפייט פון יעדן מלוכה און זעלבסטפאַרוואַלטונג שטייער. אין דער זעלביקער צייט האָט מען פּריוואַט קרעמער אַרויפגעלייגט אַזא שטייער לאַסט, וואָס האָט הונדער־טער אַלטע. איינגעפונדעוועט אונטער נעמונגען געבראַכט צום אונטערגאַנג.

ווען אויף די דאָזיקע מיטלען האָבן זיך אַרויסגעוויזן פאַר נים גענוג, האָט מען אידישע געשפּאַנן דעם זונטאָג רו עזעץ: די אידישע קרעמער אין מוזן זיין אָפּן נאָר פיר און א האַלבן טאָג אין וואָך, — די קריסטלאַכע — פינף טעג.

אויף דאָס האָט נים נעגעבן דעם גע־וואונשנען טויט קלאַפּ פאַר די אידישע קרעמער. ד' קאָאָפּעראַטיוון, פון וועלכע ס'האָבן זיך אַוועקגעשטעלט בראַשׁ נים קיין סוחרים, נאָר לחלים, אָדער סתם גנבים, האָבן אָנגעהויבן באַנקראָטירן איי־נער נאָכן אַנדערן. ס'האָבן נים געראַפלען די ריזיקע חילף מיטלען. וועלכע די מלו־כה קאַסע האָט געגעבן. הונדערטער קאָ־אָפּעראַטיוון פירער זיינען אריינגעזעצט געוואָרן אין די טורמעס און מען האָט אַנ־געהויבן טראַכטן וועגן אַן אַנדער קאַמף מיטל.

דער ווייטערדיקער עטאַפּ איז געווען — אונטערשיצן דעם קריסטלאַכן פּרי־וואַט קרעמער. דורך א ספּעציעלער אַר־גאַניזאַציע האָט מען דעם קריסטלאַכן קרעמער אָנגעהויבן פאַרשטן מיט ביל־י־קע קרעדיטן, מיט פאַרלייכטערע שטייערן און צום סוף מיט א אַרגאַניזירטער קאַמ־פּאַניע אין דער פּרעסע, אַז א ס'זאָל נאָר קויפן ביי איינענע. פון פּוילן זיינען מיר באַקע אָפּגעריסן געוואָרן אַבער דעם עו־דעקישן לאַזונג "אַן איינענער צו אַן איינענעם" האָבן די ליטווינער אויף זיך איבערגענומען און די דאָזיקע הצעע ווערט געמרוזט אין א ברייטן מאַסשטאַב. די געמריז אין א ברייטן מאַסשטאַב. די פאָלגן פון דער הצעע שפּירט מען שוין אויף יעדן שריט.

זיינען נאָך נעבליבן איינצלנע עקאָ־נאָמישע צווייגן, וואו אידן האָבן דורות־לאַנג זיך געהאַט איינגעפעסטיקט. אין דער ערשטער רייע איז עס געווען דער האַלץ האַנדל, וועלכער איז זינט יאָר־הונדערטער געלעגן אויסשליסלאַך אין אידישע הענט. דער האַלץ האַנדל פאַ־רערט אַבער א ספּעציאַליזירונג, צווישן דער קריסטלאַכער באַפעלקערונג האָבן זיך נים געפונען קיין בעלנים אויף האַלץ האַנדל אין די רעגירונג אַליין האָט נעג־מוזט איבערגעמען דעם מסחר אין איי־גענע הענט. די פאַרדינסטן פון דעם איי־דישן האַלץ הענדלער איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס ער פלעגט קויפן ביי דער רע־גירונג וואַלד־עס באַאַרבעטן און די פאַר־טיקע סחורה פאַרקויפן אין אויסלאַנד. און אַט אין שוין פיר יאָר, ווי די רעגירונג אַליין באַאַרבעט דעם וואַלד און זי פאַר־קויפט עס נאָכדעם צו די אויסלאַנדישע פירמעס. אַזוי אַרום זיינען טויזנטער אי־דישע משפחות געבליבן אָן חיונה.

דער פלאַקס האַנדל, וועלכער איז אויף לגבי דעם פּריוואַטן קרעמער און אין דער ערשטער רייע האָט מען זיי באַפייט פון יעדן מלוכה און זעלבסטפאַרוואַלטונג שטייער. אין דער זעלביקער צייט האָט מען דעם פּריוואַטן קרעמער אַרויפגעלייגט אַזא שטייער לאַסט, וואָס האָט הונדער־טער אַלטע. איינגעפונדעוועט אונטער נעמונגען געבראַכט צום אונטערגאַנג.

ווען אויף די דאָזיקע מיטלען האָבן זיך אַרויסגעוויזן פאַר נים גענוג, האָט מען אידישע געשפּאַנן דעם זונטאָג רו עזעץ: די אידישע קרעמער מוזן זיין אָפּן נאָר פיר און א האַלבן טאָג אין וואָך, — די קריסטלאַכע — פינף טעג.

אויף דאָס האָט נים נעגעבן דעם גע־וואונשנען טויט קלאַפּ פאַר די אידישע קרעמער. ד' קאָאָפּעראַטיוון, פון וועלכע ס'האָבן זיך אַוועקגעשטעלט בראַשׁ נים קיין סוחרים, נאָר לחלים, אָדער סתם גנבים, האָבן אָנגעהויבן באַנקראָטירן איי־נער נאָכן אַנדערן. ס'האָבן נים געראַפלען די ריזיקע חילף מיטלען, וועלכע די מלו־כה קאַסע האָט געגעבן. הונדערטער קאָ־אָפּעראַטיוון פירער זיינען אריינגעזעצט געוואָרן אין די טורמעס און מען האָט אַנ־געהויבן טראַכטן וועגן אַן אַנדער קאַמף מיטל.

דער ווייטערדיקער עטאַפּ איז געווען — אונטערשיצן דעם קריסטלאַכן פּרי־וואַט קרעמער. דורך א ספּעציעלער אַר־גאַניזאַציע האָט מען דעם קריסטלאַכן קרעמער אָנגעהויבן פאַרשטן מיט ביל־י־קע קרעדיטן, מיט פאַרלייכטערע שטייערן און צום סוף מיט א אַרגאַניזירטער קאַמ־פּאַניע אין דער פּרעסע, אַז א ס'זאָל נאָר קויפן ביי איינענע. פון פּוילן זיינען מיר באַקע אָפּגעריסן געוואָרן אַבער דעם עו־דעקישן לאַזונג "אַן איינענער צו אַן איינענעם" האָבן די ליטווינער אויף זיך איבערגענומען און די דאָזיקע הצעע ווערט געמרוזט אין א ברייטן מאַסשטאַב. די געמריז אין א ברייטן מאַסשטאַב. די פאָלגן פון דער הצעע שפּירט מען שוין אויף יעדן שריט.

זיינען נאָך נעבליבן איינצלנע עקאָ־נאָמישע צווייגן, וואו אידן האָבן דורות־לאַנג זיך געהאַט איינגעפעסטיקט. אין דער ערשטער רייע איז עס געווען דער האַלץ האַנדל, וועלכער איז זינט יאָר־הונדערטער געלעגן אויסשליסלאַך אין אידישע הענט. דער האַלץ האַנדל פאַ־רערט אַבער א ספּעציאַליזירונג, צווישן דער קריסטלאַכער באַפעלקערונג האָבן זיך נים געפונען קיין בעלנים אויף האַלץ האַנדל אין די רעגירונג אַליין האָט נע־מוזט איבערגעמען דעם מסחר אין איי־גענע הענט. די פאַרדינסטן פון דעם איי־דישן האַלץ הענדלער איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס ער פלעגט קויפן ביי דער רע־גירונג וואַלד־עס באַאַרבעטן און די פאַר־טיקע סחורה פאַרקויפן אין אויסלאַנד. און אַט אין שוין פיר יאָר, ווי די רעגירונג אַליין באַאַרבעט דעם וואַלד און זי פאַר־קויפט עס נאָכדעם צו די אויסלאַנדישע פירמעס. אַזוי אַרום זיינען טויזנטער אי־דישע משפחות געבליבן אָן חיונה.

דער פלאַקס האַנדל, וועלכער איז אויף געלעגן אויסשליסלאַך אין אידישע הענט, איז סתם אונטערגעגאַנגען צוליב דעם רוסישן "האַמפּינג". טויזנטער אידן, וועל־כע האָבן אַמאָל געהאַט חיונה בשפע, זיינען רואינירט געוואָרן און זיי מוזן היינט אויסקוקן אויף א חילף פון דרוי־סען.

דער זעלבער גורל האָט געטראָפן אויף די תבואה סוחרים. אויף דער דאָזיקער האַנדלעך צווייג איז געלעגן אויסשליסלאַך אין אידישע הענט. היינט איז דער תבו־אה האַנדל בכלל אונטערגעגאַנגען. דאָס ביסל תבואה, וואָס ליגט פירט אויס קיין אויסלאַנד, ווערט אַרויסגעפירט דורך די קריסטלאַכע קאָאָפּעראַטיוון, וועלכע ווערן אונטערגעשטיצט פון דער ,רעגי־רונג.

די מלוכה קאָאָפּעראַטיוון האָבן אויך באַקומען דעם מאַנאָפּאָל אויפן עקספּאָרט פון אייער, פּוטער, פלייש און בהמות.

אַט אַזוי האָט מען סיסטעמאַטיש באַ־זייטיקט און אַרויסגעשטויסן די אידן פון אַלע האַנדלס צווייגן. עענדליקער פירט מען אידישע משפחות זיינען געבליבן אָן א מקור פון חיונה. אָן קיינע אויסזיכ־טען אויף בעסערעס להבא, האָט מען זיך געוואָרפן אין אימיגראַציע שטראָם. כל זמן. מען האָט נאָך געקאָנט איז עס געווען דרום אפריקע, נאָכדעם — אַרגענ־טינע, אוראַגוויי, קובא און בכלל, וואו־הין דאָס שכל אָדער דער אייזנבאַן, האָ־בען נאָר נעטראָגן.

די אימיגראַציע אין א רייע לענדער איז איצט, אויב נים איינגאַנצן געשלאָסן,

(שלוס אויף זייט 3)

ידיעות פון ארץ-ישראל

פון י. אייגער, ירושלים

די מיסיאָנערן טוען זייערס. — וואָלן אין ארץ־ישראל צום אידישן רעפּרעזענטאַנץ־אָרגאַן

א מאַרנע לאַנד ארץ־ישראל — פון איין זייט גייט דאָס לעבן אַוועק פאַרוועלקס, ווייט, נעמט אַן אַוועקלע פאַרמען, באַרירט אַוועקלע פראַגן, וועלכע זיינען ווייטער פון'ם איצטיקן מאָמענט אין אַנדערע לענ־דער מיט א שטיק צייט, פון דער אַנדערער זייט שטויסט איר זיך אַן אויף פראַגן און דערשיינונגען, וועלכע אין אַנדערע לענ־דער פאַרנעמען שוין מער קיין אָרט נים, אָט קאָכט זיך די באַפעלקערונג איבער פּאָליטשע פראַגן, וואָס זיינען דער אויס־דרוק פון גאָר דעם לעצטן מאָמענט אין דער וועלט־פּאָליטיק, און אָט דאַרף די זעלבע באַפעלקערונג זיך באַשעפטיקן מיט א פראַגע פון אַמאָליקע צייטן — מיט דער מיסיאָן־פראַגע.

וואָס אַמבאַלאַנגט מיסיאָנערן טעטיקייט אין ארץ־ישראל עד היום פאַרבלייבן דאָס באַליבטסטע ווינקל, וואו נשמות־פאַנגער מכל המינים אַנטוויקלען די גרעסטע טע־טיקייט. יערע קאָנגרעגאַציע, יעדע סעק־טע לייגט אָט אַט אַלעס ערשטן אויף דעם "חייליקן לאַנד"; אויב מתקן זיין נשמות, דאַרף מען זיי פריער דאָ מתקן זיין. אין דאַריבער קאַרגט מען נים און מ'האַלט אויס נאַנצע מחנות מיסיאָנערן, וועלכע קריגן הויכע געהאַלט, קאָסטן אָפּ רייזקע געלט־סומען, לעבן זיך רואיק, "ווי ביי יעזוסן אין בוזעם" און טראַכטן־צו אַלעמאָל נייע מיטלען ווי צו פאַנגען נפשות, אָבער אַן איבעריקע דאַנות, אַן מסירת נפש, — וועט עס גיין איז גוט, ווען נים, איז אויף נים געפעראַלך.

צוריק מיט א שטיק צייט האָט זיך אין ירושלים, אין אידישן טייל שטאָט, באַזעצט אַן אַמעריקאַנער אידישע פרוי — א מי־סיאָנערן. פון אַנפאַנג איז זי געזעסן שטיל, נאָר נים אויפגעטאָן, נאָר געסט אויפגע־נומען, וועלכע פלעגן אָפט קומען צו איר, זעט אויס, פון אַמעריקע — נאָסטס־פאַרב־טיקע פרויען און עלטערע יענקיס, פיין געקליידעט, מיט שיינע, בכבוד'יקע, גרויע בערד. עס פלעגן זיך אויך באַזוכן די דאָר־טיקע באַפּטיסטן, עוואַנגעליסטן און אַלע אַנדערע רעליגיעזע "יסמן" און פלעגן אין אַנדערהענט געטעסרינסטן מיט געזאַנג מיט דער באַלייטונג פון א פוס־האַרמאָ־ניע, ווי דער זייער שטיינער איז. קיינער דאָך זיך נים אינטערעסירט מיט דער פרוי און אירע פאַרוואַמלונגען, ווייל אין ירושלים אין דאָס א קנאַפּע נייעס — דאָ אין אויף יערן שפּאַן פאַראַן א "נאַס מיט א קליינל". שפּעטער האָט די פרוי זיך גע־נומען צו דער אַרבעט. זי האָט איינגעפירט געוואָרן פון ענגלישן קאָלאָניאַל מיניסטע־ריום. זעלבסטפאַרשטענדלאַך, אַז די דיס־ציפּלינירטקייט פון ישוב איז פון זייער א גרויסער באַדייטונג הן פאַר זיין אינער־לאַכן לעבן, הן פאַר זיינע אויסערלאַכע באַציאונגען מיט דער מאַנדאַטן מאַכט און מיט די שכנים. נאָר גאָר א באַזונדער באַ־דייטונג האָט די דיסציפּלין אין איצטיקן צייט שטיין אויף דער וואַך און פאַרהיטן יקורסן האָט די פרוי, זעט אויס, קנאַפּ אויפגענאָמען און דאַריבער האָט זי זיך גע־נומען צו תנועות של בית רבן, צו די אוס־שולדיקע, נאַאיווע עופּ'לאַך און מיט דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג, גוט אַר־גאַניזירט און פאַרפעסטיקט דורך טאַס־ציעלער — פונ'ם נאַנצן אידנטום, ענגען זיין צו א גרויסן, איינפלוסרייכן כח, וואָס זאָל אַרויסרופן אכטונג ביי דער רעגירונג און ביי דער איבעריקער באַפעלקערונג. אָבער גראָד אין איצטיקן מאָמענט קען מען נים נאַטירן קיין באַזונדערע עפּעס־קייט און אחרות. דער פאַרבעראַכטער אומגעריכט אין דער ישוב, ווי פעסט ער איז נים, האָט זיך דאָך אין א געוויסער מאָס פאַרלוירן. דעם דאָזיקן צושטאַנד זעט מען בולט בשעת דו איצטיקע וואָלן, וועלכע איז רייך מיט נים געוונטע דער־שיינונגען: דאָס צעפאַלן אויף פיל גרר־פּעס; דער ליידנשאַפטלאַכער שטרייט צווישן די פאַרטייען, וואָס פירט צו פירות, אַפּזונדערונג און צערדיבלט די נאַציאָנא־לעכחות; דאָס פאַרבריינגען פאַר די צענ־טראַלע אָראַנגס פון ישוב אויטאָנאָמיע פאַדערונגען, דראָענדיק צו פאַרלאָזן און בויקאָטירן די אספת הנבחרים. אָט דאָס אַלעס דאַרף מען בי קפּס באַטראַכטן אַלס רעזולטאַט פון דער פאַרבראַכטער־ישער שפּיל פון די ענגלענדער, וועלכע ווילן אַפּשוואַנען דעם איינפלוס פון דער אירישער באַפעלקערונג פון אינוניינק. די שטיין זיינען נים ביינעשטאַנען דעם נסיון די פאַרדים פון אַלע אַנדערע גרופּעס פון מזרח'ישע אירן. זיי געפינען זיך נאָך אויף א נידעריקער שטופע פון אַכטווייקלונג מיט א שוואַכן נאַציאָנאַלן באַוואוסטזיין. זייערע פּרעמיע זיינען צום גרעסטן טייל קליינע מענשלעכע, וועלכע זיינען נים פעאיק זיך אויפצוהויבן העכער פון פער־כען ער פאַרדינען אין אַלע הינזיכטן.

דאָס איינגעפירטע וואָלן נים געווען

דאָס מאָל טראָגן די וואָלן אַן אויסער־געוויינלאַך־ליידנשאַפטלאַכן כאַראַקטער. די וואָל־פאַראַמלונגען האָבן זיך געצויגן א פאַר וואָכן, בין נאָך האַלבער נאַכט און איבער דער שטאָט פלעגן זיך טראָגן פון פאַרשיידענע זייטן שטורמישע געבריילן פון דער מאַסע "בוז" אָדער "יחי" (נידער אָדער זאָל לעבן). אַיצט לויפן איבער דער שטאָט פיל אַוטאָמאָבילן, באַקלעפּט מיט וואָל־ליטעראַטור, און פון זיי טראָגן זיך די זעלבע געשריייען. זייער פיל ליידנשאַפט טראָגן אַריין די רעוויזיאָניסטן, וועלכע האָבן זיך באַרייטנט פאַרשטאַרקט נים בלויז אויף זיי רייכקייט, ווייל זיי האָבן אַנגענומען אין אַיין מיט דער ווייכסיקסטער צווישן זיי אין — די בירגער־רייפקייט פונ'ם ישוב, איצט זייער בירגערלאַכן חוב אַזוי באַ־וואוסטזיניק און באַשיידן. מ'קען זיכער האָבן, אַז די סימנס פון דער אומגעריכט געקומענער פאַרלעגנהייט זיינען נים געשווינד פאַרשווינדן און אַלעס וועט צוריק אַריין אין דער גאַרטן. הויפּטזעכלאַך, ווען די אידן זיינען אַרויסגעריסן פון אַלע הינזיכטן פאַר דעם ארץ־ישראל'דיקן אידנטום.

אָבער מ'דאַרף צוגעבן, אַז די וואָלן האָבן געצייגט אויף פיל פּאָזיטיוון שטרי־כען, און דער ווייכסיקסטער צווישן זיי איז — די בירגער־רייפקייט פונ'ם ישוב, פון נעמער און פרוען, וועלכע דערפילן איצט זייער בירגערלאַכן חוב אַזוי באַ־וואוסטזיניק און באַשיידן. מ'קען זיכער האָבן, אַז די סימנס פון דער אומגעריכט געקומענער פאַרלעגנהייט זיינען נים בלויז אַן אומרואיק אין מאַסט גרויסע אַנשטרענגונגען נים צו פאַרלירן דעם ערשטן פלאַץ, וועלכן זי האָבן די אַנדערע פעלקער, אין אַן אַנדער אופן, אין דער אַנדערער צייט, אַן אַנדערער אַרט. אַן אַנדערער אַרט, אַן אַנדערער אַרט, אַן אַנדערער אַרט,